Állóeszközök és gazdaságosság

KÖZGAZDÁSZ SZEMMEL

A gazdaságirányítás új rendjére való áttérés számos területen már 1968. évet megelőzően olyan átmeneti intézkedéseket tett szükségessé, melyek a korábban — többnyire a gazdálkodó egységek akarata vagy törekvése ellenére — létrejött kedvezőtlen feltételek megszüntetésére irányultak. Ilyen intézkedés volt többek között a használaton kívül álló állóeszközök hasznosításának és selejtezésének átmeneti rendjét szabályozó 25/1966 OT—PM számú utasítás is. 1967. év végén a népi ellenőrök több szegedi, illetve megyei üzemben megvizsgálták, hogyan élnek a rendelkezés adta lehetőségekkel, illetve milyen tényezők hátráltatják a rendelkezés céljainak megvalósítását. A népi ellenőrzés helyszíni vizsgálatainak tapasztalatai szerint elmondható, hogy az utasítás adta lehetőségek meggyorsították a felesleges állóeszközök feltárását. A megvizsgált vállalatok már az év első felében feleslegesnek minősítették állóeszköz-állományuk 2,3 százalékát. Jelentős mértékű feltárást végzett a Szegedi Konzervgyár, a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat, valamint a szegedi textilművek.

Nemzetgazdasági érdekek

Összességében azonban a feltárás mértéke elmarad a várt nagyságrendtől, mert ebben az időszakban a vállalatok még csak nagyvonalakban ismerték az 1968. januárjától gazdálkodásukra ható tényezőket, szabályozásokat. Ennek is tulajdonítható, hogy leginkább csak az egyértelműen megítélhető esetekben döntöttek. Különösen nehéz volt dönteni az ideiglenesen feleslegessé váló állóeszközök megítélésében. A piaci helyzettől függően számos termék termelése ingadozik, időlegesen vagy esetleg véglegesen megszűnik. Ebből adódóan egyes gépek, illetve berendezések feleslegessé válnak. Ezektől a termelő berendezésektől nem mindig célszerű véglegesen megszabadulni, mert előfordulhat, hogy ismét szükségessé válnak. Több helyen azonban olyan dolgozókra bízták az állóeszközök minősítését, akiknek nem volt lehetőségük a termelés perspektíváját megítélni.

Az állóeszközök feleslegessé minősítése főként elavultság, technológiai változás, illetve kihasználatlanság miatt következett be. Technológiai változás vagy gyártmány kifutás következtében különösen az élelmiszeripar területén vált jelentősebb volumenű állóeszközállomány feleslegessé.

A feltárt felesleges állóeszköz-állomány egy része — főként a gyártmányösszetétel vagy a gyártástechnológia módosulásával feleslegessé válók — jó állapotú, használható gép és berendezés. A korszerűsítés, üzemfejlesztés kapcsán feleslegessé váló állóeszközök között is számos termelőberendezés akad, melyet kisebb üzemekben még eredményesen működtetni lehet. Fontos nemzetgazdasági érdek, hogy ezek a gépek és berendezések, melyek selejtezése népgazdasági szinten még indokolatlan, eljussanak a társadalmi termelés olyan szférájába, ahol még hasznosan üzemeltethetők.

Magas selejtezés

A vizsgált időszakban felszámolt felesleges állóeszköz-állomány 6 százalékát értékesítették a vállalatok, 10 százalékát könyvjóváírással adták át más termelőszervezeteknek, 83 százaléka pedig selejtezésre került. Így a felesleges állóeszközöknek mindössze egyhetede minősült más vállalatnál használhatónak, ugyanakkor a selejtezés aránya igen magasnak mondható. A kiselejtezett állóeszközöknek azonban háromnegyed része 1930 előtti gyártású gép és berendezés volt, s a többi selejtezett gép életkora is meghaladja a 15—20 évet, s mindössze 5 százalékra tehető a 10 évnél nem régebbi gépek aránya.

A feleslegesnek minősülő állóeszközök más területen történő hasznosítását több tényező nehezítette. Így az átadásra szánt állóeszközök között viszonylag sok volt a speciális jellegű berendezés, ahol átvevőként országosan is csak néhány, vagy esetleg egyetlen vállalat jöhetett számításba. A Mérleggyár például jellegénél fogva monopol helyzetben van a gyártási tevékenységet illetően, így a kifutott gyártmányaihoz használt célgépeket senkinek sem tudja eladni vagy átadni. Egyes esetekben a feleslegessé vált állóeszközök maradványértéke meghaladja egy hasonló rendeltetésű új, korszerűbb berendezés beszerzési árát. Például az egyik fővárosi vendéglátóipari vállalat olyan fagylaltgépet ajánlott fel a Szegedi Konzervgyárnak, amely új állapotban 20 ezer forinttal olcsóbban beszerezhető.

A hasznosításra került állóeszközöknek nagyobb hányada került könyvjóváírással átadásra, mint értékesítésre. Ennek az a magyarázata, hogy a vállalatok és egyéb gazdálkodó szervek szűkösen rendelkeznek beruházási pénzeszközökkel.

Idejétmúlt nézetek

Az 1967-es esztendő egy korszak lezárását jelentette. Befejező időszaka volt ez az év egy túlhaladott gazdasági mechanizmusnak, s egyben egy új irányítási rendszer bevezetésének előkészítését szolgálta. Ebben az új irányítási rendben hangsúlyozottabban érvényesül az állóeszközök szerepe a műszaki, technikai fejlődésben, valamint a versenyképességben a hazai és különösen a nemzetközi piacokon. Bár 1967-ben a korábbi éveknél nagyobb arányú selejtezés történt, s ez döntően régi, a világháború előtt gyártott állóeszközöket érintett, mégis a túl koros, s így erkölcsileg és fizikailag egyaránt csökkent értékű állóeszköz-állomány nem tudott számottevően megmozdulni. Ezért az elvult műszaki színvonalat és technológiát képviselő állóeszközök kiszűrése, lecserélése, az állandóan napirenden levő alapvető fontosságú kérdések egyike kell, hogy legyen a következőkben.

Mindezek megvalósulásához — számos egyéb tényező mellett — véleményem szerint szükség van arra, hogy az állóeszközöknek a termelésben betöltött szerepével kapcsolatosan érvényesült idejétmúlt nézeteket és elveket korrigáljuk, s a termelés technikai oldala, mely a további fejlődés alapvető feltétele, elfoglalja tudatunkban a megillető helyét. Az új mechanizmusban nem lehet úgy megítélni a régi állóeszközöket, hogy azokat addig kell a vállalatok birtokában tartani, amíg csak alkalmasak valamilyen gyártmány előállítására, hanem úgy, hogy figyelembe vesszük a gép után fizetendő eszközlekötési járulékot, a lekötött üzemterületet (ahol más gépet lehetne helyette működtetni), az általában magas javítási igényt, a gyártmányfejlesztésre gyakorolt visszahúzó hatást, s mindezt összevetve a gép által gyártott termékek nyereségével alkothatunk megalapozott ítéletet.

Klonkai László

Reálbér, reáljövedelem, bérszínvonal

A gazdasági reformmal kapcsolatban gyakori beszédtéma a bérek és a bérszínvonal, illetve a lakossági pénzbevételek és a fogyasztás várható alakulása. Az egyszerű ember gyakran ellentmondást vél felfedezni az éves tervszámokban. Talán érthető is ez a feltevés, hiszen ilyen számokat találhatunk idei népgazdasági tervünkben: a lakosság pénzbevétele 1968-ban körülbelül 7 százalékkal fog emelkedni, a kiskereskedelmi áruforgalom növekedése ugyanennyivel. Eddig stimmel is a dolog, de a számok később válnak „ellentmondásossá". Ez pedig valahogy így szól: a munkások és alkalmazottak egy keresőre jutó reálbére 1,5 százalékkal, a munkások és alkalmazottak egy főre jutó reáljövedelme, illetve a parasztság reálfogyasztása pedig egyaránt 3—4 százalékkal emelkedik 1968-ban. A két szám közötti differencia jelent gyakran kérdést. Hogyan? Miből?

Talán először a bérek fogalmát kellene tisztázni. A bér, azaz munkabér a szocializmusban a munkások és az alkalmazottak részesedése a nemzeti jövedelemnek abból a részéből, amelyet a lakosság személyes fogyasztására szánnak. A részesedés a végzett munka mennyisége és minősége alapján történik. Hogy mekkora ez a részesedés, azt általában a termelőerők színvonala határozza meg.

A pénzben kifejezett munkabért nevezzük nominálbérnek, vagyis azt a pénzösszeget, amelyet a dolgozó a végzett munkájáért kap. A reálbér pedig nem más, mint a munkabérért vásárolható anyagi javak és szolgáltatások mennyisége. Feltételezzük, hogy a munkabér adott nagyságú. Akkor a reálbér színvonala a közszükségleti cikkek és a szolgáltatások árszínvonalától függ. Ebből következik, hogy a nominálbérnek az árszínvonalhoz viszonyított aránya, az életszínvonal alakulásának fontos és megbízhatóan mérhető mutatója.

Nagyon röviden és pontosan is megfogalmazhatjuk a jövedelmet: minden pénzbeni, vagy természetbeni juttatás, bevétel. Jövedelem pedig végsőfokon csakis az anyagi javak termeléséből fakad. De a lényegnél maradva: a reáljövedelem többet jelent a reálbérnél, azaz a pénzben jelentkező munkabérnél, mert magában foglalja a kifejezetten nem bérjellegű jövedelmeket is. Ilyenek például a nyereségrészesedés, a nyugdíj, a családi pótlék, a táppénz, a jutalom, a különélési díj, a szerzői díjak, a segélyek, az ösztöndíjak, a nyereség, a kamat és így tovább. A reáljövedelem ezenkívül magában foglalja az igénybevett szociális, kulturális, egészségügyi és más juttatások értékét is.

A bérszínvonalat eddig inkább az átlagbérek fogalmaként ismertük. Az átlagkeresetet iparáganként, minisztériumonként, vagy vállalatonként határozták meg egy-egy tervévre. Az átlagbérszínvonalon belül az egyéni keresetek alakulását természetesen elég nagy önállósággal a vállalatok vezetői határozták meg. A bérszabályozásnak ez a rendszere bizonyos tekintetben előnyökkel is járt, mert megakadályozta a nominálbérek spontán emelkedését, de hátrányai is szembetűnőek voltak, mert a személyi jövedelmek alakulása nem vált párhuzamossá a vállalati eredmények alakulásával, s így inkább fékező hatást váltott ki a merev átlagbérrendszer a termelékenység alakulására.

A bérpolitikának általában olyannak kell lennie, hogy megfelelő arányokat biztosítson a termelés és a fogyasztás között, valamint olyannak, hogy csak gazdaságilag alátámasztott bérek kerüljenek kifizetésre, s a lehető legnagyobb mértékben ösztönözzenek az eredményesebb gazdálkodásra.

Ebben az esztendőben a bérek emelkedése megfelel a harmadik ötéves terv előirányzatának, sőt valamivel gyorsabb is annál, mert egy esztendőre vetítve magasabb az átlagnál. A termelés növekedése lehetőséget nyújt arra, hogy a munkások és az alkalmazottak számát mintegy 1,5—2 százalékkal emeljék, de a termelékenység emelkedése révén várhatóan az átlagbérek 2,5 százalékkal emelkednek majd ebben az esztendőben.

Az új gazdasági mechanizmusban érvényesülő szabályozások és előírások azonban határt szabnak a jövedelememelésnek. A vállalatok ugyanis csak akkor növelhetik dolgozóik bérét, ha együttal a nyereségük tömege is növekszik. A maximális eredmények esetén nem emelhetnek azonban többet, mint 4 százalékot. Tehát világos, hogy az új munkás és alkalmazotti létszám, valamint az új nyugdíjasok pénzbevétele is növeli a lakossági bevételeket. Ezért nő a fogyasztás és a kiskereskedelmi forgalom mértéke mintegy 7 százalékkal ebben az esztendőben, vagyis magasabb mértékben, mint a jelenleg dolgozó emberek bére.

Részletesen talán nem is kell foglalkozni az életszínvonal helyzetével, mert a reálbérek emelkedése jelentősen behatárolja azt, de köztudott, hogy az életszínvonalat meghatározó tényezők sora jóval kiterjedtebb, mint önmagában a bér. Ide kell sorolni a dolgozók általános társadalmi helyzetét, a munkahelyek kulturáltsági fokától a rendelkezésre álló szabadidőig, valamint az általános egészségügyi, szociális és kulturális helyzetet, színvonalat is.

G. I.

Drágább a tej Ásotthalmon

Gyorsposta 3

„Sokunknak van csecsemője, kisgyermeke — írja Ásotthalomról M. J.-né —, s a tejet részükre a tejcsarsokból vásároljuk. A kimért tej ára Ásotthalmon 3 forint 60 fillér. Ezzel szemben Szegeden mindenütt 3 forintért, az üveges tejet pedig 3,60-ért kapják a vásárlók. Miért van ez a szembetűnő árkülönbség?"

Olvasónk panaszával kapcsolatban Csada Lászlótól, a Csongrád megyei tanács kereskedelmi osztályának helyettes vezetőjétől kértünk információt. Elmondotta, hogy a Tejipari Vállalat a tej forgalomba hozatalát több községben átadta a tsz-eknek. A közös gazdaságok viszont magasabb zsírtartalmú tejet hoznak forgalomba, mint a Tejipari Vállalaté. Ásotthalom esetében is erről van szó.

„Kisbottal" a kesztyű nyomában

Benedek József (Hernyós u. 6. alatt lakó) olvasónk arról tájékoztat bennünket, hogy március 2-án este betért a Napsugár bisztróba vacsorázni, majd két pohár sört fogyasztott. 11 óra után kiment a mellékhelyiségbe, az asztalon hagyott még fél pohárnyi sört, s mellé tette bőrkesztyűjét is, hogy lássák: az asztal foglalt. Mire visszament, bőrkesztyűjének hült helyét találta. Bárkitől érdeklődött az üzletben, kesztyűjéről nem tudtak semmit.

Szabó József, a Csongrád megyei Vendéglátó Vállalat igazgatója az esettel kapcsolatban arról informált bennünket, hogy a Napsugár bisztró önkiszolgáló rendszerű üzlet. Az asztaloknál felszolgálás nincs. Következésképpen az asztalon hagyott értéktárgyakért nem vállalnak felelősséget, csak amit a ruhatárban helyeznek el.

Bonyadalmak egy hűtőgép körül

Imri Ferenc, Domaszék 695. szám alatti lakosú olvasónk tavaly vásárolt, még garanciális 120 literes hűtőszekrényének bonyodalmas javítása miatt tesz panaszt. A garanciális javítással sem tudták helyrehozni hűtőszekrényét. Indokolatlanul kikapcsol, s végül arra a megállapításra jutottak, hogy áramingadozás okozza a hibát. Ezt bejelentette levélírónk a DÉMÁSZ szegedi üzletigazgatóságán öt héttel ezelőtt. Igérték, hogy órával megmérik a feszültséget. Neveket is írt panaszosunk, hogy a DÉMÁSZ-nál kikkel beszélt, azokat kerestük mi is, s közben kiderült, hogy több azonos vezetéknevű dolgozója van a vállalatnak.

Végül Szabó Sándor üzemviteli osztályvezetőhöz jutottunk. Arról tájékoztatott, hogy Domaszéken is nemrégen mértek feszültséget és semmilyen problémát nem találtak. Lehetséges, hogy a csatlakozásban, a kötéseknél keresendő a hiba. A panasz bejelentéséről nem értesült. Ígérte viszont, hogy sürgősen megmérik az ottani hálózat feszültségét. Gyanakszik azonban arra, hogy mégiscsak a hűtőgépben keresendő a hiba, esetleg a motornál. Szorulás esetén ugyanis nagyobb áramfeszültség léphet fel, s ilyenkor tényleg kikapcsol a hűtőgép automatája.

Kétszázezres kontó

A Tisza város előtti szakaszát tekintve a Szeged m. j. városi tanács adott esetben önálló árvízvédekező. A védtöltés mindenkori épségére, biztonságára ügyelni is hatáskörébe esik. A tavaly tavaszi hosszan tartó tiszai áradáskor derült ki: a Boszorkánysziget előtt, a közraktárak mellett összevissza lyuggatták a védőtöltést a patkányok, olyan sűrűn és hosszan, hogy az már közvetlen veszélyt jelentett. A Gabonafelvásárló és Értékesítő Vállalat ugyanis „ideiglenesen" olyan közel épített gabonatároló kutricákat, górékat a töltéshez, hogy a különféle fajtájú pockoknak és egereknek ez a „terített asztal" kedvezett a „letelepedésre". Rombolásuk folytán nem kellett volna sok, hogy a töltés szerkezete a meggyengült szakaszon megmozduljon a rengeteg víz nyomása alatt. Az árhullám levonulásáig idejében megerősítették a töltést, hogy majd utána rendbehozhassák.

Polgár István, az Alsótiszavidéki Vízügyi Igazgatóság helyettes vezetője elmondotta, hogy területükön eddig még soha nem észleltek a védőtöltéseken ekkora, vagy ehhez hasonló kártevést. A kutricákat és górékat azonnal lebontatták a töltés lába mellett — mint ahogy ezt annak idején lapunkban is megírtuk. Kályhacső átmérőjű alagútrendszert is találtak a feltáráskor és természetesen még annyi rágcsálót a megbolygatott odúkban, hogy alig győzték azokat agyoncsapdosni.

Nehéz földmozgató gépekkel haraptattak a töltés úgynevezett mentett oldalú részébe, mintegy 300 méter hosszan. Mélyen kiemelték a fertőzött, tönkretett földet. Pótlásul a hullámtér tiszta talaját használták fél es döngölték le gépekkel. Mintegy 3 ezer köbméter földet kellett megmozgatni, hogy a védtöltés visszanyerhesse erejét.

Az Országos Vízügyi Hivatal 200 ezer forintot biztosított az Alsótiszavidéki Vízügyi Igazgatóság által végzett munkákra. Ennyibe és a rizikóba került, hogy annak idején valaki meggondolatlanul a töltés lábához közel engedte építtetni a gabonatároló kutricákat és górékat — „ideiglenesen".

L. F.

Lesz-e vízinség?

A Szovjet Tudományos Akadémia Földrajzi Intézetének munkatársai arra a következtetésre jutottak, hogy századunk végén az emberiségnek szembe kell néznie a vízinség veszélyével, ha a víz felhasználásának és védelmének jelenlegi elvein nem változtatnak. Számításaik szerint 30 év múlva bolygónkon a folyók teljes vízhozama nem lesz elegendő ahhoz, hogy pótolja az üzemekben, gyárakban és városokban felhasznált óriási víztömeget.

A tudósok számításaikat arra a feltevésre építik, hogy a századforduló idején a Földnek már hat-hétmilliárd lakosa lesz, az ipari termelés volumene pedig 10—15-szörösére emelkedik. Könnyebb lesz a Föld lakosságát élelmezni, mint vízzel ellátni.